

Sygn. akt I ACa 518/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 października 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Lucyna Świdarska-Pilis (spr.)
Sędziowie :	SA Joanna Kurpierz SO del. Tomasz Tatarczyk
Protokolant :	Małgorzata Korszun

po rozpoznaniu w dniu 14 października 2016 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa R. N., J. N. i P. N. (1)

przeciwko Skarbowi Państwa-Prezesowi Sądu Okręgowego w (...) i (...) Spółce jawnej w Ś.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów oraz pozwanej spółki

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 29 października 2015 r., sygn. akt I C 145/15,

- 1) oddała obie apelacje;
- 2) zasądza od powodów na rzecz Skarbu Państwa-Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;
- 3) zasądza od pozwanego (...) Spółki jawnej w Ś. na rzecz powodów kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSO del. Tomasz Tatarczyk	SSA Lucyna Świdarska-Pilis	SSA Joanna Kurpierz
---------------------------	----------------------------	---------------------

I ACa 518)16

UZASADNIENIE

Powodowie R. N., J. N. i P. N. (1) wnsili o zasądzenie od pozwanej (...) Spółki jawnej w Ś. kwoty 110 162,61 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 15 lutego 2014 r. i zwrotu kosztów procesu oraz o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa-Prezesa Sądu Okręgowego w (...) kwoty 110 162,61 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 czerwca 2014 r., z zastrzeżeniem, iż zapłata przez jednego z pozwanych zwalniać będzie drugiego. Nadto powodowie domagali się zwrotu kosztów procesu.

W uzasadnieniu powodowie wskazywali, że kanwą wytoczonego przez nich powództwa jest sprawa Sądu Rejonowego w R. o sygn. akt VI GNc 1196/09, w której (...) Spółka jawna w Ś. występowała jako strona powodowa, a R. N., J. N. i (...) Sp. z o.o. w K. jako strona pozwana. Kwota dochodzona niniejszym pozwem stanowi świadczenie wyegzekwowane od obecnych powodów przez pozwaną Spółkę na skutek orzeczenia, które zostało następnie uchylone, a powództwo prawomocnie oddalono. Jako podstawę prawną roszczenia wskazano art. 410 § 2 kc. Powodowie, antycypując zarzuty pozwanych, wskazywali, że w sprawie nie ma zastosowania art. 409 kc, umożliwiający uwolnienie się od obowiązku zapłaty, albowiem pozwana Spółka, podejmując czynności zmierzające do egzekucji świadczenia, posiadała wiedzę o zaskarżeniu postanowienia o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty, winna więc była liczyć się z obowiązkiem zwrotu tego świadczenia. Nadto powodowie pofawali, że ich roszczenie nie jest przedawnione, gdyż podstawa świadczenia odpadła dopiero wraz z wydaniem przez Sąd Okręgowy w B. prawomocnego wyroku, tj. dnia 7 stycznia 2014 r.

Argumentując żądanie pozwu w odniesieniu do Skarbu Państwa-Prezesa Sądu Okręgowego w (...), powodowie powołali się na treść art. 417 § 1 kc. W ocenie powodów Skarb Państwa winien odpowiadać odszkodowawczo w ramach odpowiedzialności in solidum z pozwaną Spółką, gdyż pomiędzy bezprawnym działaniem pozwanego a szkodą w mieniu powodów występuje adekwatny związek przyczynowy.

Legitymację czynną powodowie wywiedli z obecnego składu spółki cywilnej Firmy Usługowo Handlowej (...), z rachunku której dnia 23 października 2009 r. wyegzekwowana ostała żądana pozwem kwota 110 162,61 zł.

Pozwana (...) Spółka jawna w Ś. wносиła o oddalenie w stosunku do niej powództwa i zasądzenie kosztów postępowania.

Pozwana wskazywała, że powodowie nie mogą domagać się od niej całej wyegzekwowanej kwoty, a jedynie kwoty 95 000 zł, bowiem, że koszty zastępstwa procesowego i koszty postępowania egzekucyjnego, choć obarczające powodów, nie prowadziły do wzbogacenia pozwanej. Podniosła ponadto zarzut przedawnienia roszczenia dochodzonego pozwem, gdyż w ocenie pozwanej podstawa świadczenia odpadła wraz z uprawomocnieniem się postanowienia Sądu Rejonowego w R. o uchyleniu postanowienia o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty, tj. już w 2009 r. Pozwana wskazywała nadto, że otrzymała pismo pozwanych z dnia 21 września 2009 r. o złożeniu sumy zasądzonej nakazem zapłaty do depozytu sądowego, jednak do pisma tego nie zostało dołączone potwierdzenie tej operacji, a dokładną wiedzę o tym uzyskała później, bo dopiero w 2010 r. Pozwana powoływała się również na to, że kwota 95 000 zł została przez nią przekazana M. B., na którego firmę pierwotny wierzyciel przelał swoje należności, wynikające z umowy pośrednictwa finansowego z dnia 3 czerwca 2009 r. Zgodnie z tą umową pozwana miała jedynie prawo do wynagrodzenia w wysokości 10% należności głównej i 50% odsetek. W tej sytuacji nie jest bezpodstawnie wzbogacona, skoro zapłaciła całą odzyskaną kwotę M. B..

W odpowiedzi na pozew pozwany Skarb Państwa-Prezes Sądu Okręgowego w G. wnosił o oddalenie powództwa w stosunku do niego oraz o zasądzenie kosztów postępowania.

Pozwany zakwestionował zasadność powództwa o odszkodowanie, podnosząc że nie zostały przez powodów wykazane przesłanki jego odpowiedzialności z art. 417 § 1 kc, albowiem orzeczenie sądu nie było natychmiast wykonalne. Pozwany wskazał, że skoro powodom przysługuje roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia od pozwanej Spółki, to brak jest po stronie powodów jakiegokolwiek szkody. Brak jest ponadto adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy wydaniem postanowienia o odrzuceniu zarzutów, a wyegzekwowaniem należności od powodów, zwłaszcza iż postanowienie o odrzuceniu zarzutów podlegało zaskarżeniu. Skarb Państwa zakwestionował również wskazaną w

pozowie konstrukcję odpowiedzialności in solidum z pozwaną Spółką, jako nie znajdującą uzasadnienia faktycznego ani jurydycznego. Skarb Państwa podniósł również zarzut przedawnienia roszczenia, zgodnie z art. 442¹ § 1 kc.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach zasądził od pozwanej (...) Spółki jawnej w Ś. na rzecz powodów R. N., J. N. i P. N. (1) solidarnie kwotę 110 162,61 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 15 lutego 2014 r. oraz kwotę 9 126 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania; oddalił powództwo w stosunku do pozwanego Skarbu Państwa-Prezesa Sądu Okręgowego w (...) i zasądził solidarnie od powodów na rzecz Skarbu Państwa-Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 3 600 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że Sąd Rejonowy w R. nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 18 września 2009 r. w sprawie o sygn. akt VI GNc 1196/09 nakazał pozwanym (...) Sp. z o.o. w K., J. N. i R. N., żeby w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu solidarnie zaspokoili roszczenie powódki(...) Spółki jawnej w Ś., obejmujące kwotę 95 000 zł

z ustawowymi odsetkami od dnia 17 września 2009 r. wraz z kosztami postępowania w kwocie 4.805 zł albo w tym terminie wnieśli zarzuty. Nakaz zapłaty został pozwanym J. N. i R. N. doręczony dnia 21 września 2009 r. Tego samego dnia J. N. i R. N.,

w trybie art. 492 § 1 zd. drugie k.p.c. złożyli do depozytu sądowego kwotę zasądzoną nakazem zapłaty, tj. 95 135,34 zł i zawiadomili o tym Spółkę (...) Spółkę jawną w Ś.. Pozwani J. N. i R. N. wnieśli zarzuty od nakazu zapłaty za pomocą placówki pocztowej. Na kopercie widnieje data stempla pocztowego z dnia 6 października 2009 r. Postanowieniem z dnia 13 października 2009 r. Sąd Rejonowy w R. odrzucił wniesione przez J. N. i R. N. zarzuty od nakazu zapłaty jako spóźnione, wskazując, że termin do ich wniesienia upłynął dnia 5 października 2009 r. Tego samego dnia Sąd Rejonowy w R. stwierdził, że nakaz zapłaty stał się prawomocny z dniem 6 października 2009 r. i nadał mu klauzulę wykonalności z urzędu. Dnia 16 października 2009 r. doręczono pełnomocnikowi Spółki (...) Spółki jawnej w Ś. odpis nakazu zapłaty wraz z klauzulą wykonalności oraz odpis nieprawomocnego postanowienia o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty. Na wniosek Spółki(...) Spółki jawnej w Ś. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Z. M. K., dnia 19 października 2009 r., wszczął przeciwko J. N. i R. N. postępowanie egzekucyjne pod sygn. akt Km 6428/09. Podstawą postępowania był tytuł wykonawczy w postaci nakazu zapłaty, wydany przez Sąd Rejonowy w R. dnia 18 września 2009 r. Dnia 23 października 2009 r. z rachunku bankowego Firmy Handlowo-Usługowej M. N., P. N., J. (...) spółki cywilnej została przekazana kwota 110 162,61 zł na rachunek bankowy Komornika Sądowego w Z. tytułem spłaty całej należności dochodzonej przez (...) Spółkę jawną w Ś.. W dniach 30 października 2009 r. oraz 10, 13 i 16 listopada 2009 r. (...) Spółka jawna w Ś. dokonała wpłaty na rzecz M. B. łącznej kwoty 95 000 zł tytułem wykonania umowy pośrednictwa finansowego z dnia 3 czerwca 2009 r. Dnia 26 października 2009 r. do Sądu Rejonowego w R. wpłynęło zażalenie J. N. i R. N. na postanowienie o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty. Do zażalenia dołączono kserokopię potwierdzenia nadania przesyłki poleconej o nr (...), zawierającej zarzuty od nakazu zapłaty, na którym widnieje data nadania -

5 października 2009 r. Pismem z dnia 28 października 2009 r. Sąd Rejonowy w R. zwrócił się do Urzędu Pocztowego w B. o informację dotyczącą daty i godziny nadania przesyłki poleconej nr (...). Pismem z dnia 4 listopada 2009 r. Poczta Polska S.A. Oddział Rejonowy w B. odmówiła podania wnioskowanych informacji. Sąd Rejonowy ponownie zwrócił się o ich udostępnienie pismem z dnia 12 listopada 2009 r. Poczta Polska SA - Oddział Rejonowy w B. pismem z dnia 19 listopada 2009 r. podała, że przesyłka polecona o nr (...) została nadana w Urzędzie Pocztowym - (...) dnia 5 października 2009 r. Postanowieniem z dnia 24 listopada 2009 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Z. umorzył postępowanie egzekucyjne wobec J. N. i R. N. z uwagi na wyegzekwowanie całości roszczenia. Komornik wyegzekwował łącznie kwotę 110 162,61 zł, obejmującą należność główną wraz z kosztami postępowania egzekucyjnego. Na skutek uzyskanych od Poczty Polskiej SA informacji, Sąd Rejonowy w R., postanowieniem z dnia 30 listopada 2009 r. uchylił postanowienie z dnia 13 października 2009 r. o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty i skierował sprawę do postępowania rozpoznawczego. Postanowieniem z dnia 7 grudnia 2009 r. Sąd Rejonowy w R. stwierdził swoją niewłaściwość i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w B.. W Sądzie Rejonowym w B. sprawa toczyła się pod sygn. akt VIII GC 384/10. Dnia 22 marca 2012 r. Sąd Rejonowy w B. uchylił nakaz zapłaty z dnia 18 września 2009 r. wobec J. N. i R. N. i oddalił w stosunku do nich powództwo. Apelację od tego wyroku wniosła (...) Spółka jawna w Ś.. Sąd Okręgowy w B. wyrokiem z dnia 7 stycznia 2014 r. apelację oddalił.

W ocenie Sądu pierwszej instancji powództwo zasługiwało na uwzględnienie jedynie w odniesieniu do pozwanej (...) Spółki jawnej w Ś. Odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia (*conditio causa finita*), o którym mowa w art. 410 § 2 kc zachodzi w sytuacji, gdy w chwili świadczenia jego prawna podstawa istniała, natomiast już po spełnieniu odpadła. Taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie, gdyż postępowanie egzekucyjne było prowadzone w oparciu o nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w R. w sprawie o sygn. akt VI GNc 1196/09, zaopatrzony w klauzulę wykonalności, a następnie doszło do jego uchylecia i prawomocnego oddalenia powództwa w sprawie. Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego

na skutek odpadnięcia podstawy prawnej po jego wykonaniu staje się wymagalne z dniem odpadnięcia podstawy prawnej. Tym dniem jest dzień prawomocnego rozstrzygnięcia odnośnie tego świadczenia, tym samym roszczenie powodów nie jest przedawnione. Nie zachodzi też i przesłanka z art. 409 kc, albowiem pozwana Spółka winna się liczyć z obowiązkiem zwrotu wyegzekwowanej kwoty. Sąd doszedł do przekonania, że ta część kwoty dochodzona pozwem, która przewyższała należność główną wynikającą z nakazu zapłaty z dnia 18 września 2009 r., winna być powodom zwrócona tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę, a to na podstawie art. 415 kc. Pozwana Spółka wszczynając egzekucję, mimo złożenia przez powodów świadczenia do depozytu sądowego, w sposób zawiniony doprowadziła do powstania kosztów egzekucyjnych, wskutek czego powodowie ponieśli szkodę.

W odniesieniu do pozwanego Skarbu Państwa-Prezesa Sądu Okręgowego w (...) Sąd uznał powództwo za niezasadne. Analizując działania Sądu Rejonowego w R. w sprawie o sygn. akt VI GNc 1196/09 pod kątem ich merytorycznej i formalnej poprawności, przyjął Sąd pierwszej instancji, że działania te nie nosiły cech bezprawności (art. 417 kc). Były one podejmowane w oparciu o jednoznaczne dowody i zgodne z obowiązującymi normami prawnymi.

Od powyższego rozstrzygnięcia apelację złożyli powodowie oraz pozwana (...) Spółka jawna w Ś.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części w części, tj. co do punktu 2. i 3., wnosząc o jego zmianę poprzez zasądzenie na ich rzecz od pozwanego Skarbu Państwa-Prezesa Sądu Okręgowego w (...) kwoty 110 162,61 zł z ustawowymi odsetkami od 14 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty oraz kosztów procesu według norm przepisanych, z zastrzeżeniem, że zapłata przez jednego z pozwanych zwalnia drugiego. Nadto skarżący wnosili o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Powodowie zarzucali naruszenie art. 417 § 1 kc poprzez jego błędną wykładnię i nieuzasadnione niezastosowanie.

Pozwana (...) Spółka jawna w Ś. wносиła o zmianę zaskarżonego rozstrzygnięcia poprzez oddalenie w stosunku do niej powództwa oraz o zasądzenie kosztów procesu za obie instancje. Jako żądanie ewentualne zgłoszony został wniosek o uchylenie zaskarżonego rozstrzygnięcia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Skarżąca zarzucała:

1. naruszenie przepisów postępowania tj. w szczególności art. 233 kpc poprzez sprzeczność poczynionych przez Sąd istotnych ustaleń z treścią zebranego materiału dowodowego oraz naruszenie granic swobodnej oceny dowodów poprzez uznanie, iż pozwana spółka winna się liczyć z obowiązkiem zwrotu świadczenia w momencie jego otrzymania od komornika sądowego oraz pominięcie faktów mających istotne znaczenie dla sprawy w szczególności pominięcie dowodów świadczących o wyzbyciu się korzyści przez pozwaną w momencie kiedy nie mogła się ona liczyć z obowiązkiem zwrotu tych korzyści;
2. naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 410 kc, 405 kc oraz 409 kc poprzez przyjęcie, iż pozwana spółka jest zobowiązana do zwrotu uzyskanych korzyści (świadczenia) w pełnej wysokości oraz, że obowiązek zwrotu nie wygasł poprzez zapłatę środków na rzecz podmiotu który nabył wierzytelności od pierwotnego wierzyciela;
3. naruszenie przepisów prawa materialnego w szczególności art. 415 kc oraz art. 362 kc poprzez przyjęcie, że pozwana spółka z własnej winy i bez winy powodów wyrządziła im szkodę w wysokości poniesionych kosztów komorniczych oraz, że powodowie nie przyczynili się do powstania szkody;

4. naruszenie przepisów prawa materialnego a w szczególności przepisów 118 kc, 120 kc oraz art. 442 § kc poprzez przyjęcie, iż nie nastąpiło przedawnienie roszczeń powodów, a bieg terminu przedawnienia rozpoczął się w niniejszej sprawie dopiero od dnia wydania prawomocnego wyroku oddalającego apelację Sądu Okręgowego w B. tj. od dnia 7 stycznia 2014 r.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Obie apelacje nie zasługują na uwzględnienie, albowiem rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji są prawidłowe.

W pierwszej kolejności wobec postawienia zarzutu sprzeczności ustaleń z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego stwierdzić przyjdzie, że jest to zarzut nieuprawniony. Ustalony przez Sąd pierwszej instancji stan faktyczny był niesporny – wynikający z dokumentacji znajdującej się w aktach sądowych oraz komorniczych, których prawdziwości żadna ze stron nie zakwestionowała. Z tego też względu Sąd Apelacyjny, bez zbędnego powielania, ów stan faktyczny podziela i przyjmuje za własny. Dodać tu tylko należy, że zarzucana sprzeczność ustaleń nie może polegać na kontestowaniu oceny Sądu, odnośnie zaistnienia przesłanek z art. 409 kc. Stanowi to bowiem już przedmiot oceny prawidłowości zastosowania prawa materialnego.

Legitymację czynną powodowie prawidłowo wywiedli z obecnego składu spółki cywilnej Firmy Usługowo Handlowej (...), z rachunku której dnia 23 października 2009 r. wyegzekwowana ostała żądana pozwem kwota 110 162,61 zł. Nie była to zresztą kwestia sporna.

Obaj pozwani podnieśli zarzut przedawnienia roszczenia. Zarzut ów przyjdzie uznać za niezasadny, bowiem w tym zakresie rozważania Sądu pierwszej instancji są prawidłowe.

Jak słusznie wskazuje Sąd pierwszej instancji pojęcie odpadnięcia prawnej podstawy świadczenia łączy się z konkretną podstawą prawną w ramach wykonania zobowiązania, tworzącego tytuł prawny dla tego działania. Roszczenie o zwrot takiego świadczenia powstaje jedynie w wypadku ostatecznego i trwałego odpadnięcia podstawy prawnej. W przypadku spełnienia świadczenia na podstawie orzeczenia sądowego, nieprawomocnego lub prawomocnego, następnie uchylonego, nie dochodzi do powstania roszczenia, jeżeli sprawa jest nadal w toku. Dopiero prawomocne zakończenie sprawy i oddalenie powództwa oznacza odpadnięcie podstawy wzbogacenia wobec braku tytułu prawnego wzbogacenia. Instytucja restytucji w toku postępowania cywilnego jest wyrazem niedopuszczalności domagania się zwrotu spełnionego świadczenia przed jego zakończeniem, podyktowanej przyjęciem, że to świadczenie staje się nienależnym dopiero z chwilą zakończenia postępowania związanego z rozpoznaniem zgłoszonego przez powoda roszczenia. Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego na skutek odpadnięcia podstawy prawnej po jego wykonaniu staje się wymagalne z dniem odpadnięcia podstawy prawnej. Tym dniem jest dzień prawomocnego rozstrzygnięcia odnośnie tego świadczenia. Podstawa świadczenia odpadła dopiero wskutek wydania przez Sąd Okręgowy w B. dnia 7 stycznia 2014 r. prawomocnego wyroku oddalającego apelację (...) Spółki jawnej w Ś. od wyroku oddalającego jej pierwotne powództwo. Zatem dopiero od tej daty świadczenie powodów uznać można za nienależne, a roszczenie o jego zwrot za wymagalne. Data ta stanowi więc początek biegu terminu przedawnienia zgłoszonego przez powodów roszczenia. Dotyczy to zarówno roszczenia opartego na podstawie z art. 410 kc, jak i z tytułu czynów niedozwolonych. Zgodnie bowiem z treścią art. 442⁽¹⁾ § 1 kc roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Powodowie wiedząc o swej szkodzie, czy to w postaci zapłaconych kosztów, czy (w przypadku żądania wobec Skarbu Państwa) odnośnie wyegzekwowania nienależnego świadczenia, powzięli dopiero z chwilą uprawomocnienia się wyroku oddalającego powództwo w sprawie Sądu Rejonowego w B. (sygn. akt VIII GC 384/10). Sytuacja ta jest analogiczna do uregulowanej treścią art. 415 kpc, stanowiącego że uchylając lub zmieniając wyrok, sąd na wniosek skarżącego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie orzeka o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu stanu poprzedniego, a nie wyłącza to możliwości dochodzenia w osobnym procesie, także od Skarbu Państwa, naprawienia szkody poniesionej wskutek wydania lub wykonania wyroku. Norma z art. 415 kpc nie stanowi podstawy materialnoprawnej (jest pogląd powszechnie przyjęty w orzecznictwie), gdyż jest nią art. 410 kc i 415 kc. Jednakże droga do wystąpienia z owymi roszczeniami otwiera

się dopiero wskutek wydania prawomocnego orzeczenia, w którym przesądzona została kwestia braku podstawy dla spełnienia danego świadczenia. Analogicznie w rozpoznawanej sprawie początek biegu przedawnienia roszczenia, czy to opartego o treść art. 410 kc, czy 415 kc, rozpoczął się w dniu 7 stycznia 2014 r. (data wydania wyroku przez Sąd Okręgowy w B.). Pozew w niniejszej sprawie złożony został w dniu 4 czerwca 2014 r., zatem przed upływem terminu przedawnienia roszczenia.

Nie zasługuje na uwzględnienie apelacja powodów.

Ewentualną postawę prawną roszczenia powodów wobec Skarbu Państwa stanowić może prawidłowo powołany przepis art. 417 kc. Zgodnie z ową normą za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa. Przesłankami owej odpowiedzialności są: bezprawność działania, szkoda oraz adekwatny związek przyczynowy między działaniem sprawczym a szkodą.

W ocenie Sądu Apelacyjnego żadna z wymienionych przesłanek nie została spełniona.

W pierwszej kolejności zauważyć należy brak szkody wywołanej działaniem Sądu. W istocie powodowie ponieśli szkodę poprzez zapłacenie nienależnego świadczenia oraz poniesienie kosztów sądowych, jednakże do zapłaty tychże zobowiązany jest podmiot, który wyegzekwował nienależną sumę oraz wygenerował koszty egzekucyjne (o czym niżej). Powodowie w żaden sposób nie wykazali okoliczności, że egzekucja wobec tegoż podmiotu (Spółki jawnej (...)) jest bezskuteczna, a tylko w takiej sytuacji można ewentualnie rozważać o szkodzie wywołanej przez wykonanie orzeczenia sądu.

Brak jest również adekwatnego związku przyczynowego. Kwota szkody, której naprawienia domaga się powód od Skarbu Państwa, tożsama jest z należnością dochodzoną od spółki jawnej (...). Konstrukcja pozwu w niniejszej sprawie wskazuje, że powód stara się przenieść odpowiedzialność Spółki jawnej (...) na pozwanego - Skarb Państwa, co stanowi próbę budowania obcej prawu polskiemu odpowiedzialności deliktowej z pominięciem związku przyczynowego, który stanowi konieczny warunek tej odpowiedzialności (art. 361 kc).

Przyjmując nawet, iż szkoda, której naprawienia domaga się powód w niniejszym procesie, stanowi nową szkodę, polegającą na niemożności wyegzekwowania zasądzonej orzeczeniem sądowym należności oraz zwrotu kosztów egzekucyjnych, również nie zachodzi związek przyczynowy pomiędzy bezprawnym działaniem sądu a tak rozumianą szkodą. Związek przyczynowy zachodzi wówczas, gdy w danym układzie stosunków i warunków oraz w zwyczajnym biegu rzeczy, bez szczególnego zbiegu okoliczności, szkoda jest typowym następstwem określonego rodzaju zdarzeń. Ustawodawca wprowadzając w art. 361 § 1 kc dla potrzeb odpowiedzialności cywilnej ograniczenie odpowiedzialności tylko za normalne (typowe, występujące zazwyczaj) następstwa działania lub zaniechania, z których szkoda wynikła, nie wprowadza pojęcia związku przyczynowego w rozumieniu prawnym, odmiennego od istniejącego w rzeczywistości. Ogranicza tylko odpowiedzialność do wskazanych w przepisie normalnych (adekwatnych) następstw i dlatego istnienie związku przyczynowego jako zjawiska obiektywnego bada się w okolicznościach faktycznych określonej sprawy (por. wyrok SN z dnia 8 grudnia 2005 r., II CK 298/05, LEX nr 172174).

W ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest związku przyczynowego pomiędzy ewentualnym bezprawnym działaniem pozwanego, a wyrządzoną powodowi szkodą w postaci braku możliwości zaspokojenia należności od Spółki jawnej (...). Wprawdzie w procedowaniu sądu w owej sprawie zaistniały sytuacje wzruszenia orzeczeń (uchylenie postanowienia o odrzuceniu zarzutów, czy uchylenie nakazu zapłaty), to jednakże sama ta okoliczność nie uzasadnia jeszcze roszczenia powoda. Nie pozostaje to bowiem w adekwatnym związku przyczynowym z ewentualną (notabene niewykazaną) niewypłacalnością dłużnika. W tej sytuacji nie można więc przyjąć, że postępowanie Sądu pozbawiło powoda możliwości zaspokojenia się z majątku dłużnika. Konstrukcja związku przyczynowego prezentowana przez powodów zdawała się opierać na tezie, iż wprawdzie postępowanie egzekucyjne przebiegało zgodnie z prawem, niemniej gdyby proces sądowy toczył się tak, że orzeczenia nie byłyby uchylane, nie doszłoby do powstania szkody. W istocie tak stałoby się. Niemniej popadanie dłużników w niewypłacalność nie stanowi normalnego następstwa tegoż. Tego typu

konstrukcja nie mieści w wyżej przedstawionym pojęciu przyjętego w kodeksie cywilnym adekwatnego związku przyczynowego.

Na zakończenie powielić należy rozważania Sądu pierwszej instancji odnośnie braku bezprawności działania. W polskim systemie sądowniczym istnieje zasada kontroli orzeczeń, czy to w ramach instancyjności, czy w ramach tej samej instancji (instytucje sprzeciwów, skarg, zarzutów). To, iż orzeczenie uległo zmianie nie oznacza automatycznie bezprawności działania Sądu.

Jak słusznie zauważa Sąd pierwszej instancji, analizując działania Sądu Rejonowego w R. w sprawie o sygn. akt VI GNc 1196/09 pod kątem ich merytorycznej i formalnej poprawności, wskazać należy, że działania te nie nosiły cech bezprawności. Były to działania podejmowane w oparciu o jednoznaczne dowody i zgodne z obowiązującymi normami prawnymi. Jeśli chodzi o wydanie postanowienia o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty z dnia 18 września 2009 r. stwierdzić należy, że działanie Sądu znajdowało oparcie w art. 494 § 1 kpc, a przesłanki brane przez ten Sąd pod uwagę przy wydawaniu wskazanego rozstrzygnięcia były jednoznaczne. W aktach sprawy Sądu Rejonowego w R. o sygn. VI GNc 1196/09 znajdował się bowiem dowód doręczenia pozwanym nakazu zapłaty wraz z pouczeniami datowany na dzień 21 września 2009 r. Zgodnie z art. 491 § 1 kpc termin do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty wynosi dwa tygodnie od daty jego doręczenia i w tym przypadku upływał dnia 5 października 2009 r. Pozwani wnieśli zarzuty od nakazu zapłaty za pomocą placówki pocztowej, a na kopercie widnieje wyraźna data nadania przesyłki – 6 października 2009 r. W tym stanie rzeczy odrzucenie przez Sąd Rejonowy w R. zarzutów od nakazu zapłaty było prawidłowe i ze względów formalnych konieczne. Wobec odrzucenia zarzutów od nakazu zapłaty, Sąd Rejonowy w R. mógł w ówczesnym stanie prawnym nadać nakazowi zapłaty klauzulę wykonalności.

Nie zasługuje również na uwzględnienie apelacja pozwanej Spółki jawnej (...).

Na zasądzoną przez Sąd pierwszej instancji sumę 110 162,61 zł składają się kwoty:

- a) 95 000 zł – należność zasądzona nakazem zapłaty;
- b) 15 162,61 zł – poniesione przez powodów koszty postępowania.

Ad. a).

Niewątpliwie wyegzekwowanie przez pozwaną Spółkę kwoty 95 000 zł, zasądzonej nakazem zapłaty, który ostatecznie został uchylony, a powództwo prawomocnie oddalone, stanowi nienależne świadczenie, zdefiniowane w art. 410§2 kc stanowiącym, że świadczenie jest nienależne, jeżeli podstawa świadczenia odpadła. Odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia (*conditio causa finita*), o którym mowa w art. 410 § 2 kc zachodzi w sytuacji, gdy w chwili świadczenia jego prawna podstawa istniała, natomiast już po spełnieniu odpadła. Taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie. Co do samej zasady powództwo jest w pełni uprawnione. W tym zakresie Sąd Apelacyjny w całości podziela prawidłowe rozważania Sądu pierwszej instancji.

Pozwana Spółka jawna (...) podniosła w ramach swej obrony następujące zarzuty:

- przedawnienie roszczenia;
- brak wzbogacenia oraz brak obowiązku liczenia się z możliwością zwrotu (art. 409 kc);
- brak podstawy prawnych dla zasądzenia kosztów postępowania.

Kwestia braku przedawnienia roszczenia omówiona została powyżej.

Nienależne świadczenie stanowi szczególny rodzaj bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 kc). Odnosi się do niego więc również art. 409 kc stanowiący, że obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Klasycznym przykładem utraty wzbogacenia w

przedstawionym wyżej rozumieniu jest np. utrata rzeczy. Inaczej natomiast przedstawia się sytuacja gdy przedmiotem wzbogacenia są środki pieniężne, które wydatkowane są w celu nabycia czegokolwiek, zmniejszenia pasywów, czy też jakichkolwiek rozliczeń. W takiej sytuacji nie mamy do czynienia z brakiem wzbogacenia. Jest to pogląd powszechnie przyjęty w orzecznictwie. Dla przykładu Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 stycznia 2014 r. wskazał, że nie każde zużycie w dobrej wierze bezpodstawnie uzyskanego świadczenia powoduje w myśl art. 409 kc wygaśnięcie obowiązku zwrotu świadczenia. Następuje to tylko wtedy, gdy zużycie korzyści nastąpiło w sposób bezproduktywny, konsumpcyjny, tj. gdy wzbogacony, w zamian tej korzyści, nie uzyskał ani korzyści zastępczej, ani zaoszczędzenia wydatku, gdy wydatek miał miejsce tylko dlatego, że uprzednio uzyskał on korzyść, bez której nie poczyniłby tego wydatku. Jeżeli natomiast w zamian za użytą korzyść wzbogacony uzyskał do swojego majątku jakąkolwiek inną korzyść majątkową (np. mienie czy zwolnienie z długu, który w ten sposób spłacił), nie można uznać, że nie jest już wzbogacony, bowiem w wyniku dokonania tego wydatku, w jego majątku pozostaje korzyść w postaci zwiększenia aktywów bądź zmniejszenia pasywów. Podobnie wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 27 marca 2014 r. (VI ACa 1186/13), stanowiąc, że z art. 409 kc wynika a contrario, że obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości nie wygasa w wypadku, gdy mimo zużycia lub utraty korzyści ten, kto ją uzyskał, jest nadal wzbogacony. Wzbogacenie trwa nadal zwłaszcza w sytuacji, w której ten, kto uzyskał bez podstawy prawnej pieniądze kosztem innej osoby, zużył je na spłacenie własnego długu. Zaoszczędzenie innych wydatków też jest wzbogaceniem.

Strona pozwana, powołując się na fakt że nie jest już wzbogacona, wskazywała, że w dniach 30 października 2009 r. oraz 10, 13 i 16 listopada 2009 r. (...) Spółka jawna w Ś. dokonała wpłaty na rzecz M. B. łącznej kwoty 95 000 zł tytułem wykonania umowy pośrednictwa finansowego z dnia 3 czerwca 2009 r. – okoliczność ta została ustalona przez Sąd pierwszej instancji. Nie stanowi to jednakże o braku wzbogacenia się pozwanej Spółki. Spółka (...) przekazała panu M. B. ową sumę w ramach wzajemnych rozliczeń między tymi podmiotami, zatem – stosując wyżej przedstawioną wykładnię trwania wzbogacenia – nie spowodowało to utraty wzbogacenia po stronie pozwanej Spółki. W żaden sposób nie zostało wykazane, by pieniądze owe zostały podarowane M. B., czy też w jakikolwiek inny sposób utracone na rzecz pana M. B..

Niezależnie od powyższego podzielić należy stanowisko Sądu pierwszej instancji, że zachodziła sytuacja że pozwana Spółka, używając uzyskane korzyści, winna była liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Jak wynika z ustalonego stanu faktycznego 26 października 2009 r. do Sądu Rejonowego w R. wpłynęło zażalenie J. N. i R. N. na postanowienie o odrzuceniu zarzutów od nakazu zapłaty. Dopiero po tym fakcie, bo w dniach 30 października 2009 r. oraz 10, 13 i 16 listopada 2009 r. (...) Spółka jawna w Ś. dokonała wpłaty kwoty 95 000 zł na rzecz M. B.. Słuszna jest zatem konkluzja Sądu pierwszej instancji, że w takiej sytuacji pozwana Spółka winna się była liczyć z możliwością zaistnienia obowiązku zwrotu wyegzekwowanej kwoty. W orzecznictwie przyjmuje się, że wiedza strony o zaskarżeniu orzeczenia skutkuje powinnością liczenia się z obowiązkiem zwrotu świadczenia.

Wobec powyższego nie było zasadne powoływanie się przez pozwaną na okoliczności wynikające z art. 409 kc, a przepis ten nie mógł znaleźć w sprawie zastosowania.

Ad. b).

Słusznie nie uszło uwagi Sądu pierwszej instancji, iż zasadniczo koszty postępowania egzekucyjnego nie są świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 410 § 2 kc.

Jeśli chodzi o zasądzenie na rzecz powodów kwoty poniesionych kosztów, a to na podstawie art. 415 kc, to wstępnie zauważyć należy, że Sąd pierwszej instancji miał prawo zasądzić ową kwotę na innej podstawie prawnej niż powoływana w pozwie. Utrwalone jest bowiem w orzecznictwie stanowisko, że Sąd nie jest związany powołaną podstawą prawną, a nawet i strona powodowa (także i w sytuacji reprezentacji przez fachowego pełnomocnika) nie ma obowiązku w ogóle owej podstawy prawnej powoływać. Sąd związany jest jedynie powołaną podstawą faktyczną. W rozpoznawanej sprawie jawi się ona wyraźnie: powodowie domagają się zapłaty sum wyegzekwowanych od nich tytułem kosztów postępowania, które ostatecznie zakończyło się oddaleniem żądań ich przeciwnika. Sąd pierwszej

instancji zatem miał prawo rozpoznać żądanie powodów pod kątem art. 415 kc, gdyż orzekał na podstawie powołanej podstawy faktycznej.

Dla odpowiedzialności z art. 415 kc konieczne jest spełnienie trzech przesłanek: szkody, adekwatnego związku przyczynowego między działaniem sprawcy a szkodą oraz zawinienie sprawcy.

Dwie pierwsze przesłanki niewątpliwie zachodzą.

Oceniając natomiast przesłankę zawinienia nie sposób nie uwzględnić ustalonej niespornej okoliczności, że po wydaniu nakazu zapłaty pozwani w sprawie toczącej się przed Sądem Rejonowym w R. wpłacili zasadzoną sumę do depozytu sądowego. Złożenie owej sumy do depozytu sądowego miało właśnie na celu uchronienie się od ponoszenia kosztów sądowych czy egzekucyjnych. Pozwana spółka miała wiedzę o złożeniu sumy do depozytu sądowego, bowiem jak wynika z ustalonego stanu faktycznego w dniu 21 września 2009 r. dnia J. N. i R. N., w trybie art. 492 § 1 zd. drugie kpc złożyli do depozytu sądowego kwotę zasadzoną nakazem zapłaty i zawiadomili o tym (...) Spółkę jawną w Ś.. Fakt ów zresztą pozwana Spółka przyznała, podając że otrzymała pismo z dnia 21 września 2009 r. informujące o złożeniu zasądzonej sumy do depozytu sądowego. Pozwana Spółka powoływała się jedynie na to, że pismo to było niewystarczające, bo do pisma nie zostało dołączone potwierdzenie tej operacji. Tego typu tłumaczenie nie zasługuje na akceptację. Skoro pozwana uzyskała informację o wpłaceniu należnej jej kwoty do depozytu sądowego, obowiązkiem było – przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego – sprawdzenie tegoż, czy też złożenie prostego zapytania do dłużnika, czy kwota została wpłacona. Tymczasem mimo owej informacji pozwana Spółka następnie wszczęła egzekucję, czym naraziła pozwanych w owej sprawie na szkodę, której właśnie chcieli uniknąć, wpłacając sumę do depozytu. Słuszna jest zatem konstatacja Sądu pierwszej instancji, że pozwana Spółka wszczynając egzekucję, mimo złożenia przez powodów świadczenia do depozytu sądowego, w sposób zawiniony doprowadziła do powstania kosztów egzekucyjnych, wskutek czego powodowie ponieśli szkodę.

Z przedstawionych względów na podstawie art. 385 koc obie apelacje winny ulec oddaleniu jako nieuprawnione.

Orzeczenie Sądu Apelacyjnego w przedmiocie kosztów procesu za instancję odwoławczą uzasadniają normy z art. 108§1 kpc i art. 98 kpc.

Zasądzona od powodów na rzecz Skarbu Państwa-Prokuratorii Generalnej Skarb Państwa kwota 2 700 zł ustalona została na podstawie § 6 pkt. 6 w związku z § 13 ust. 1 pkt 2 uprzednio obowiązującego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz.461).

Na podstawie tych samych norm zasądzono od pozwanej (...)Spółki jawnej w Ś. na rzecz powodów poniesione przez nich honorarium pełnomocnika procesowego w wysokości 2 700 zł.

SSO Tomasz Tatarczyk SSA Lucyna Świdarska-Pilis SSA Joanna Kurpierz